

MEVLANA LUTFİ'NİN “GÜL Ü NEVRUZ” ADLI ESERİ VE YAZMA NÜSHALARI

Doç. Dr. Süleyman EFENDİOĞLU
Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü
sefendioglu@atauni.edu.tr

Özet

Bu bildiride Orta Asya Türk Klasik Edebiyatının kurucularından kabul edilen XV. yüzyıl büyük Çağatay şairi Mevlana Lutfi'nin “Gül ü Nevruz” adlı meşhur Türkçe mesnevisi üzerinde durulacaktır. Öncelikle söz konusu eserin, şekil ve muhteva özellikleri anlatılacak, dil ve üslup yönünden değerlendirilmesi yapılacaktır. Türk Dil Tarihi açısından çok kıymetli olan bu eser üzerinde şu ana kadar yapılmış çalışmalardan bahsedilip, eserin dünyanın farklı kütüphanelerine dağılmış olan yazma nüshaları hakkında bilgi verilecektir. Ayrıca “Gül ü Nevruz”un tarafımızdan temin edilen yeni yazmalarının da tanıtımı yapılacaktır. Böylece Türk Diline ve özellikle günümüz Orta Asya Türk Lehçelerinin tarihine ve gelişimine ışık tutan bu nadide eserin önemine dikkat çekilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mevlana Lutfi, Gül ü Nevruz, Çağatay Türkçesi, Çağatay Edebiyatı

MEVLANA LUTFİ'S GUL U NEVRUZ AND ITS COPIES

Abstract

In this paper, we focus on a well known Turkish masnavi named Gul u Nevruz written by the 15th century Chagatai poets Mevlana Lutfi, who is known as one of the founder of Central Asian Turkish Classical Literature. Firstly, form and content properties of the writing are described and it will be evaluated in terms of language and style. The previous studies done concerning this writing will then be mentioned and the information will be given about its copies that are scattered in the different libraries of the world. Furthermore, new versions of the Gul u Nevruz obtained by us are introduced. So, it will be drawn attention to the importance of the writing that leads to Turkish Language and espacially the history and the improvement of the today's Central Asia Turkish Dialects.

Keywords: Mevlana Lutfi, Gul u Nevruz, Çagatay Turkish, Çagatay Literature

Göktürk, Uygur, Karahanlı ve Harezm Türkçelerinin gelişmiş bir devamı olarak Orta Asya'da özellikle Maverâünnehir bölgesinde teşekkül eden ve kısa süre içerisinde bütün doğu Türklüğünün ortak yazı dili hâline gelen Çağatay Türkçesi ve edebiyatının öncü/kurucu şairlerinden Mevlana Lutfi hakkında kaynaklarda pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Elimizdeki kısıtlı bilgilerle Lutfi'nin Herat'ta doğduğunu (m.1367?), uzun bir ömür sürdüğünü ve yine Herat civarında vefat

ettiğini (m.1463?) söyleyebilmekteyiz.¹ Yaşadığı dönem itibarıyla (14.-15. yy) Çağatay edebiyatının parlak şairi Ali Şir Nevayi'den bir kuşak önde gelmektedir. Dolayısıyla Çağatay edebiyatının Sekkaki, Gedayi, Atayi, Haydar Tilbe, Yusuf Emiri, Seyyid Ahmed Mirza gibi şairleriyle çağdaştır. Ali Şir Nevayi, "Mecalisü'n-Nefais"te ve "Muhakemetü'l-Lügateyn"de Lutfi'den övgüyle bahsetmiştir. Onun Türk kavminin üstadı ve devrinin söz ustası olduğunu, Farisi ve Türki'de denginin bulunmadığını ancak Türkçede şöhretinin daha yüksek olduğunu dile getirmiştir.²

Mevlana Lutfi, oldukça sakın ve sofiyane bir hayat sürmesine rağmen, Sultan Şahruh'tan, İskender Mirza'ya ve Hüseyin Baykara'ya kadar devrinin önemli devlet adamlarına şiirler yazmıştır. Bu da onun Timurlular sarayı ile temas hâlinde olduğunu göstermektedir.³ Lutfi'nin bizim için en önemli tarafı ise dönemin Türkçesini en güzel ve en sade şekilde ortaya koymasındır. Edebiyat dili olarak Farsçaya rağbet edilen bir çağda onun daha çok Türkçeye yönelmesi ve yabancı kelimelere fazla yer vermeyerek sade, akıcı bir üslupla şiirlerini yazması Türk dil tarihi açısından bir kazanıdır. Lutfi'nin ağzında Türkçe; açık, anlaşılır ve bir o kadar da işlenmiş estetik değere sahip edebî bir dildir. Şiirlerinde kullandığı kelimelerin çoğu Eski Türkçe devresinden süzülerek az çok fonetik değişikliklerle Çağatayca'ya ulaşmış öz Türkçe sözlerdir. Ayrıca şiirlerinde atasözlerine ve halk deyişlerine yer vermesi dönemin dil malzemesini daha da renkli kılmaktadır. Bütün bu yönleriyle Lutfi, Çağatay Edebiyatının Nevayi'den önce yetişmiş en kuvvetli şairi kabul edilmektedir.⁴

Mevlana Lutfi'den günümüze iki muhteşem eser ulaşmıştır. Birisi tüm şiirlerinin (kaside, gazel, tuyuğ, müfret) toplandığı "Türkçe Divan"⁵, ikincisi ise "Gül ü Nevruz Mesnevisi"dir. Bu eserlerin dışında Lutfi'nin bir Farsça divanının olduğu ve "Zafername" adlı başka bir mesnevisinin bulunduğu söylenmektedir. Ancak bu eserlerin elimize ulaşmış mevcut nüshaları yoktur.

Gül ü Nevruz Mesnevisi:

Eserin aslı, 14. yüzyılda İran'a egemen olmuş Muzafferiler Hanedanlığının ünlü tabip ve şairlerinden Celaleddin Tabib'e ait Farsça bir mesnevidir. Celaleddin Tabib eserini (h.734) m.1333 tarihinde kaleme almıştır. Eski Hint-İran destan, hikâye geleneğinin ve mitolojisinin yanında, eski Arap hikâyeciliğinden izler taşıyan eser, İslami motiflerle süslenerek klasik bir aşk hikâyesine

¹ bkz. Günay KARAAĞAÇ, *Lutfi Divanı (Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, TDK Yay., Ankara, 1997, s.XIV.

Eleazar BİRNBaum, "Çağatay Şairi Lutfi (Hayatı ve Eserleri)", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt 26, İstanbul, 1993, s.189-193 / 189.

² bkz. Kemal ERASLAN, *Ali Şir Nevayi, Mecâlisü'n-Nefâis*, TDK Yay., Ankara, 2001, s.66-67.

Fatma Sema BARUTÇU ÖZÖNDER, *Ali Şir Nevayi, Muhâkemetü'l-Lügateyn*, TDK Yay., Ankara, 1996, s.188.

³ Eleazar BİRNBaum, *agm.* s.189-190.

⁴ bkz. VURAL, Hanifi, SOLMAZ, Ali Osman, KARAAATLI, Recep, *Çağatay Türkçesi*, Taşhan Kitap Yayıncılık, 2. Baskı, Tokat, 2010, s. 28-29.

⁵ Lutfi'nin Türkçe Divanı yayımlanmıştır, bkz. Günay KARAAĞAÇ, *Lutfi Divanı (Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, TDK Yay., Ankara, 1997.

dönüştürülmüştür. Aruzun *mefâilün / mefâilün / feülün* kalıbıyla yazılmış olan bu Farsça mesnevi toplam 1181 beyitten meydana gelmektedir.⁶

Bizim üzerinde durduğumuz eser ise Celaleddin Tabib'in bu Farsça "Gül ü Nevruz" mesnevisinin (h.814) m.1411 tarihinde Mevlana Lutfi tarafından Çağatay Türkçesine yapılan tercümesidir. Lutfi, bu tercümeyi dönemin hükümdarlarından Şiraz emiri İskender Mirza'nın isteği üzerine ve onun adına yapmıştır.⁷ Kitabın sonundaki padişah methi kısmında şair bu durumu şu beyitlerle ifade etmektedir:

pād-şāh medhī bile kitāb hātimesi	Padişahın Methiyle Kitabın Bitirilmesi
nêçûk kim taptı maqşûdını nevrûz anıñ tēk bolsun uşbu şāh-ı firûz	<i>Nevruz nasıl maksadına ulaştı ise, bu kutlu şah da onun gibi ulaşsın.</i>
nêçûk kim ol murādının yēdi ber anıñ tēk ber yēsün sultān sikender	<i>O, muradının meyvesini nasıl yedi ise, Sultan İskender de öyle yesin.</i>
nêçûk kim taptı ol hānlar yerini bu hem tapsun selātin kişverini	<i>O, hanların yerini nasıl bulduysa, bu da sultanlar diyarına ulaşsın.</i>
cihān barınça dāyım şād bolsun ğam u endişedin āzād bolsun	<i>Cihan var oldukça daima şad olsun, dert ve endişeden uzak olsun.</i>
anıñ-dēk yerge kıysun devleti yüz ki tapsun cümle-i maqşûdını tüz	<i>Onun gibi devletini sağlam kılsın, tüm arzularına kavuşsun.</i>
ulus bolsun anıñ key hūkmidin şāf ki fermānını tutsun kāf-tā-kāf	<i>Millet onun bütün hükümlerine tabi olsun, her yerde emirlerine uyulsun.</i>
yaşasun nūh peygāmber yaşını kılıp mesned mesiḥā mefreşini	<i>Nuh peygamberin yaşını yaşasın, Hz. İsa'nın abasını kendine temel yapsın.</i>
tilekleri tilegenige lāyık tilek bērgüçi kēltürsün muvāfık	<i>Dilekleri dilediğine yarasın, dilek verenler uygun olanı bulsun.</i>
hemişe baht u devlet birle ya'ni mübārek bolsun uşbu fıkır ü ma'ni	<i>Yani bu söz ve fikirler, daima onun bahtına ve devletine uğur getirsin.</i>
uşol kün kim sevād étsem bu takrir	<i>Bunları karaladığımda, hayallerim</i>

⁶ Adnan İNCE, "Gül ü Nevruz Mesnevileri ve Sabir'in Eserinden Seçme Beyitler", *Türklük Bilgisi Araştırmaları, Hasibe Mazıoğlu Armağanı II*, Harvard University, 1998, Volume 22, s.103-131.

⁷ bkz. M. Fuad KÖPRÜLÜ, "Çağatay Edebiyatı", *İslam Ansiklopedisi*, MEB Yay., Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1988, Cilt: 3, s. 270-323 / 292.

Kemal ERASLAN, "Çağatay Edebiyatı", *İslam Ansiklopedisi*, TDV Yay., Cilt: 8, s. 168-176 / 170.

hayālīm naķş bağladı ki taħrīr	işlenip yazıya döküldü.
könül küncide neçe bar edi genc ki kılğay erdi yıllar şarf bi-renc	Gönül mahzeninde nice hazineler vardı, yıllar onu sessizce tüketecekti.
ne ma'nığa mükerrer sözge fikri ne ma'nidin ne sözdin özge fikri	Ne anlamı tekrar edilmiş söz, ne manadan uzak söz veya fikir yok.
bolup mağrūr öz gencinesine ne muhtāc özgeler gencinesine	Kendi hazinesine güvenen başkasının hazinesine niye muhtaç olsun.
veli çün hükm edi şāh-ı cihāndın ki kılğıl terceme ol tercemāndın	Lakin tercümandan tercüme yapmak o cihan padişahının hükmüydü.
be-terk-i resmi birle bi-tekellüf zarūret munçalık kıldım taşarruf	Resmiyeti terk edip gösterişsiz, sade şekilde, gerekli olanlarla yetindim.
tevaķķu' oldur erbāb-ı hünerdin ki çün feyz alsalar bu muhtaşardın	Marifet ehlinde beklenen, bu kısa eserden feyz almalarıdır.
sağingaylar muhibbi bi-nevāmı du'ā birle sevindürgeyler anı	Bu çaresiz sevgiliyi hatırlasınlar, dua ile onu sevindirsinler.
yana der-ḥāstım bar yaḥşılardın moğol şopını bilgen baḥşılardın	Yine bir isteğim var iyilerden, Moğol soyunu bilen ozanlardan.
ki elfāzımnı tağyir etmegeyler tasarruf birle bir bir etmegeyler	Sözlerimi değiştirmesinler, kendi arzularınca başkalaştırmasınlar.
tāriḥ sekkiz yüz on dört erdi hicret ki naķş ettim bu menşūr-ı maḥabbet	Bu aşk fermanını yazdığımda, tarih hicretin sekiz yüz on dördü idi.
oķuğanğa bitigenge ilāhi mübārek kıl bu genc-i pād-şāhi	Ey Allahım! Bu padişah hazinesini, okuyup yazana mübarek kıl.

Mevlana Lutfi'nin "Gül ü Nevruz" mesnevisi kelime kelime çevrilmiş basit bir tercüme değildir. Eser, Lutfi tarafından özenle işlenmiş, yeni sözler ve beyitler katılmış, esere telif havası verilmiştir. Celaleddin Tabib'in eseri 1181 beyitten meydana gelirken Lutfi'nin Gül ü Nevruz'u 1242 beyitten oluşmaktadır. Dolayısıyla eser, serbest tercüme özelliği göstermektedir.⁸

Eserin Şekil ve Muhteva Özellikleri:

⁸ bkz. Adnan İNCE, *agm.*, s. 103, 110-113, 118.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Lutfi'nin Gül ü Nevruz'u mesnevi tarzında kaleme alınmış bir tercümedir. Eser, aruzun *mefâîlün / mefâîlün / feûlün* kalıbıyla yazılmıştır. Toplam 1242 beyitten meydana gelmiş olan eserde, Nevşad ülkesinin adaletli padişahının oğlu Nevruz ile Ferhar şahının kızı Gül'ün aşk hikâyesi konu edilmiştir.

Gül ü Nevruz, klasik mesnevi tarzında; “tevhit” (Allah'ın varlığının ve birliğinin anlatıldığı kısım) bölümüyle başlar, akabinde sırayla “naat-ı enbiya” (peygamberlerin övgüsü), “naat-ı muhammed” (Hz. Muhammed'in övgüsü), “münacat” (Allah'a yakarma), “sebeb-i telif-i gül ü nevruz” (Gül ü Nevruz'un yazılış sebebi), “medh-i padişah” (mesnevinin sunulduğu padişahın methi), “ağaz-ı destan-ı gül ü nevruz” (Gül ü Nevruz hikâyesine giriş) bölümleriyle devam eder. Eserin asıl konusu olan Gül ü Nevruz hikâyesi, mesnevinin 102. beyitiyle başlar ve kendi içinde toplam 120 bab'dan⁹ oluşarak “padişah medhi bile kitab hatimesi” (padişahın övgüsüyle kitabın bitirilmesi) kısmıyla sona erer. Kitabın bu “hatime” kısmı ise 1222. beyitle başlar ve son beyit olan 1242. beyitle tamamlanır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Eski Hint-İran destan, hikâye geleneğinin ve mitolojisinin yanında, eski Arap hikâyeciliğinden izler taşıyan eser, İslami motiflerle süslenerek klasik bir aşk hikâyesine dönüştürülmüştür. Gül ü Nevruz hikâyesinde geçen olaylar genel hatlarıyla şu şekildedir:

“Nevşad ülkesinin âdil ve cömert hükümdarı Ferruh Şah'ın bir oğlu olur, adını Nevruz koyarlar. Eğlence ve ava düşkün olan şehzade bir gece rüyasında Ferhar'dan geldiğini, adının Gül olduğunu söyleyen ve kendisine şarap sunan güzeller güzeli bir kıza âşık olur. Bu kıızı bulmak için babasından izin alarak yola düşen Nevruz, bir gün bir kafileye rastlar, kafilenin rehberi Bülbül ile sohbet eder ve rüyasında gördüğü kızın ülkesinden geldiklerini öğrenir. Bu habere çok sevinen Nevruz, Bülbül ile arkadaş olur, onu da yanına alarak evine döner; rüyasını Bülbül'e anlatır. Şehzade bir mektup yazıp Bülbül'e verir ve onu Gül'e ulaştırmasını ister. Bülbül Ferhar'a varıp Nevruz'un hâlini anlatınca Gül de Nevruz'a âşık olur. Nevruz, Bülbül aracılığıyla bunu öğrenir ve Nevşad'ı terk ederek Gül'ün yanına gitmek üzere tekrar yola koyulur. İki âşık, Bülbül ve Gül'ün dayesi Sûsen'in yardımcılarıyla uzunca bir süre gizlice görüşüp günlerini eğlenceyle geçirir. Bu arada Gül'ün güzelliğini işiten Çin hakanı da ona âşık olmuştur. Hakan, elçilerini Gül'ü istemek üzere Ferhar'a gönderir. Elçileri gayet güzel ağırlayan Miskîn Şah bu duruma çok sevinir ve kızının yanına giderek hakanın niyetinden bahseder ama Gül evlenmeyi kabul etmez, Nevruz'u düşünerek kederlenir. Kızın hâlini gören dayesi Sûsen, isterse Nevruz'u da yanlarına alıp kaçabileceklerini fakat hakanın çok güçlü olduğunu, kaçma fırsatını yakalayabilmek için hakanla evlenmeyi kabul etmiş gibi görünmesi gerektiğini söyler. Gül, dayesinin sözünü dinler ve babasına evlenmeyi kabul ettiği haber verilir, çeyiz hazırlıklarına başlanır. Durum Nevruz'a da anlatılır. Hakanın elçisi, Gül'ü Çin'e götürmek üzere gelir ve bir kafilayla birlikte yola çıkarlar. Bülbül ile Nevruz da peşlerinden gitmektedir. Gül ile Nevruz yolculuk esnasında bir fırsat bulup kaçar. Gül tanınmamak için erkek kılığına girmiştir. Âşıklar yorulup bir yerde uyuyakalınca Zenci adındaki

⁹ Bu bab'ların listesi uzun bir yekûn oluşturacağından buraya alınmadı.

harami onları yakalayıp Çin hakanına hediye eder. İki esiri tanıyamayan hakan, onları puthanede çalışmak üzere görevlendirir. Bu esnada elçiler her tarafı aramasına rağmen Gül'ü bulamamıştır ve kara haberi vermek üzere hakanın yanına gelir. Haberi duyan hakan üzüntüden oracıkta ölür. Bunu fırsat bilen Gül ile Nevruz puthaneden kaçarak deniz kıyısına ulaşır. Burada bekleyen bir gemiye binen âşıklar, gemi şiddetli bir fırtına nedeniyle batınca birbirini kaybeder. Bir tahta parçasına tutunarak hayatta kalan Gül, Aden kıyılarına varır. Nevruz'un öldüğünü düşünerek ağlayıp inleyen Gül'ü Cevher adlı inci avcısı bulur, evine götürür. Cevher'le arkadaş olan Gül, ona bir şehzade olduğunu söyler fakat hikâyesinin tamamını anlatmaz. Gül'ü çok seven Cevher onu Aden şahının huzuruna götürmeye karar verir. Şahın huzuruna varınca Cevher, Gül'den övgüyle bahseder. Hep bir oğul sahibi olmak isteyen Şah, Gül'ü tahtının vârisi ilan eder. Gül'ün erkek kılığına girdiğini kimse anlamamıştır. Nevruz da Gül gibi bir tahta parçasına tutunarak hayatta kalır ve Yemen kıyılarına varır. Onu Mahigir adlı yaşlı ve fakir bir balıkçı bulur, evine götürür. Nevruz, Gül'ü düşünerek yemeden içmeden kesilip hastalanmıştır. İhtiyar balıkçı, Yemen şahının huzuruna çıkar, Nevruz'dan bahseder. Yemen şahı, Nevruz'u satın alarak tedavi ettirir. Şah'ın hizmetkârı olan Nevruz, başından geçenleri ona anlatır. Gül ile Nevruz birbirlerinden habersiz yaşarken Aden ve Yemen ülkeleri arasında savaş çıkar. Gül, Yemen şahının en ünlü askeri Behrâm'ı öldürür. Bunun üzerine Nevruz, Gül'ü öldürmek için savaş meydanına gelir. Dövüş esnasında birbirini tanıyan iki âşık kucaklaşırlar. Bu kavuşma üzerine iki ülke arasında barış imzalanır ve hac mevsimi yaklaşığı için hep birlikte hacca giderler. Tüm bunlar olurken Nevruz'un babası Ferruh Şah ve Gül'ün babası Miskîn Şah evlatlarının acısıyla dünyadan el etek çekerek hacca gitmeye karar vermişlerdir. Gül ile Nevruz babalarıyla hac esnasında karşılaşp hasret giderirler. Düğün hazırlıklarının ardından nikâh kıyılır. Gül ve Nevruz muratlarına ererek ömürlerinin sonuna kadar mutlu yaşarlar.”¹⁰

Aslında Türk ve İran edebiyatlarında görülen bu dönem mesnevilerinin pek çoğunda çocuğu olmayan padişah, düş görme, kılık değiştirme, resimde ve rüyada görerek aşık olma, mektuplaşma, girilmemesi gereken yer, insanlar dışında varlıklarla konuşma gibi motifler; kahramanların doğup büyümeleri ve yetişmeleri, aşık olmaları, sevgiliye kavuşmak için çıkılan yolculuk, sevgililerin buluşmaları ve ayrı düşmeleri, kavuşmayı engelleyen olaylar, ülkeler arasında savaşlar, eğlenme ve avlanma gibi olaylar yer alır.¹¹ “Gül ü Nevruz” mesnevisi de aynı minvalde konuların işlendiği bir aşk hikâyesi olarak kendinden sonraki pekçok mesneviye - Cemşid ü Hurşid, Süheyl ü Nevbahar vb. - kaynaklık etmiştir.¹²

¹⁰ (Anadolu sahasında yazılmış Kalkandelenli Mu'idi'nin *Gül ü Nevruz*'unun önemli bir nüshasını bulup tanıtımını yapan Gülşah TAŞKIN, makalesinde Mu'idi'nin *Gül ü Nevruz*'unun kısa özetini de vermiştir. Bu özet hayret edilecek düzeyde Lutfi'nin *Gül ü Nevruz*'uyla örtüşmektedir. Sadece bazı özel isimlerde değişiklik görülmektedir. Bu benzerliğe işaret etmek adına burada verdiğimiz özet TAŞKIN'ın makalesinden alıntılanmıştır.)

bkz. Gülşah TAŞKIN, “Kalkandelenli Mu'idi'nin *Gül ü Nevruz*'u”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 12, İstanbul, 2014, s. 177-190 / 187-188.

¹¹ Adnan İNCE, agm., s. 103-131; 105.

¹² Ayrıntılı bilgi için bkz. Adnan İNCE, *Cem Sultan, Cemşid ü Hurşid*, TDK Yay., Ankara, 2000;

Eserin Dili ve Üslubu:

Ömrünün büyük bir kısmını dönemin Türk-İslam şehirlerinin kalbi kabul edilen Herat ve civarında geçiren Lutfi, eserini oldukça açık ve anlaşılır bir şekilde yazmıştır. Eserin dili, 14-15. yüzyıl Orta Asya Türkçesini en güzel şekilde gözümüzün önüne sermektedir. Mevlana Lutfi'nin dili, baskın olarak Çağatay Türkçesinin hususiyetlerini göstermektedir. Ancak dönem itibarıyla Lutfi'nin, Çağatay Türkçesinin henüz tam olarak ölçünleşemediği kuruluş aşamasında olduğu bir ortamda yaşamış olması, dilini dil tarihi açısından daha da kıymetli kılmaktadır. Lutfi'nin Gül ü Nevruz'u, klasik Çağatay Türkçesinde artık kaybolmuş olan birtakım arkaik hususiyetler barındırması, Oğuz, Kıpçak lehçelerinden izler taşıması, klasik Çağataycaya göre oldukça sade bir Türkçeyle karşımıza çıkması ve yörenin atasözleriyle, halk deyişlerine yer vermesi açısından dikkat çekicidir. Bu özellikler, onu Türk dili ve edebiyatı açısından önemle incelenmesi gereken bir eser hâline getirmektedir. Lutfi, *Gül ü Nevruz* mesnevisinde herkesin anlayabileceği sade bir üslubu tercih etmesine rağmen aruzu da başarıyla Türkçeye tatbik etmiş; eserinde yer verdiği Arapça, Farsça kelime ve terkipleri yapaylığa düşmeden ustaca yerli yerinde okuyucuyu sıkmadan kullanmasını bilmiştir. Zaman zaman mecazlı söyleyişler, edebî sanatlar ve söz oyunları ile eserine estetik bir değer vermesini de bilen Lutfi'nin ağızda Türkçe, yukarıda da belirttiğimiz gibi işlenmiş yüksek edebî değere sahip bir dil konumundadır.

Eserin giriş kısmından alınan şu beyitler durumu örneklendirmeye yetmektedir:

ki neşād ilide bar irdi bir şāh kêlürdin vâkıf u kêçkendin āgāh	<i>Nevşad ilinde bir padişah vardı; o geleceğe vâkıf, geçmişten haberli idi.</i>
tilek üstinde çün şıdķı bar irdi tilegen tēk murādın tēñri bērdi	<i>Dileğinde samimi olduğu için, Tanrı muradını istediği gibi verdi.</i>
sēvūr maḥbūbı bar irdi ḥaremde ki dāyim kōñli irdi ol şānemde	<i>Hareminde bir sevdiği vardı; gönlü daima o güzeldedi.</i>
sēvüngendin atası gencin açtı nē kim kâzğānının 'ālemğa saçtı	<i>Babası sevincinden hazinesini açtı; kazandığı ne varsa, âleme saçtı</i>
ulūķ toylar kılıp 'işretler etti yaratқан birle kōp niyyetler etti	<i>Büyük toylar düzenledi, ziyafetler verdi, Allah adına çok niyetler etti.</i>
ulusta müsteḥakları kılıp şād hem-ol-dem bendilerni kıldı āzād	<i>Ulus içinde layık olanları mutlu kıldı; köleleri hemen azat etti.</i>
çü nevrūz boldı nevrūz içre firūz atadı oğlınıñ atını nevrūz	<i>Günler birbirinden mutlu geçerken babası oğluna Nevruz adını verdi.</i>

İsmail ÜNVER, "Mesnevi", *Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, *Türk Dili Dergisi*, Sayı: 415-417, s. 430-563.

süt emgende sa'âdet dāye boldı tili çıkkaç hüner hem-sāye boldı	<i>Süt emdiğinde saadet ona süt annesi oldu; dili açılınca da hüner ona komşu oldu.</i>
tapıp neşv ü nemā devlet içinde yegāne boldı az müddet içinde	<i>Devlet içinde serpilip büyüyerek, kısa süre içinde eşsiz biri oldu</i>
kiçik yaştın kāmuk fenlerini bildi köpin öz 'aqlı birle fehm kıldı	<i>Küçük yaşta bütün ilimleri öğrendi; çoğunu kendi aklı ile anladı.</i>
nē turdı bir nefes nē urdı bir dem tamām öğrendi bildi barça ervedem	<i>Ne bir an durdu ne soluklandı, her şeyi öğrendi; her erdemi elde etti.</i>

Eserin Nüshaları:

Mevlana Lutfi'nin "Gül ü Nevruz" adlı mesnevisinin şu ana kadar tespit edip ulaşılabildiğimiz yedi nüshası bulunmaktadır. Bu nüshaların tamamının fotokopileri, mikrofilmli veya dijital makinelerle çekilmiş (CD'leri) fotoğrafları elimizdedir. Aşağıda bu nüshaların katalog künyeleri verilip tanıtları yapılmıştır.

1. *İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi, Laleli Kitaplığı, No: 1911, (vr. 1b-38b), (İstanbul/Türkiye)*

Yazma sondan eksiktir, bu yüzden müellif, müstensih ve istinsah kaydı yoktur. Ancak yazıdan ve dil özelliklerinden hareketle yazmanın 15-16. yüzyıla ait olduğu söylenebilir. Barındırdığı arkaik unsurların çokluğu mevcut nüshalar içinde en eskisi olduğu intibahı vermektedir. Bu nüsha, bir mecmua içindedir. Mecmuanın (1b-38b) varakları arasında "Gül ü Nevruz", akabinde ise "Abuşka Lügati" gelmektedir. Harekesiz "nestalik" diyebileceğimiz bir hatla kaleme alınmıştır. Konu başlıkları kırmızı mürekkeple ve Farsça yazılmıştır. Ayrıca sayfalar kırmızı çizgilerle cetvelenmiştir. Her sahifede 15-16-17 satır bulunmaktadır. Sayfalarda yer yer sararma olsa da yazı okunaklı, kitabın kağıdı ve cildi sağlamdır. Sondan yaklaşık 50 beyit eksiktir.

2. *London British Museum Add. No: 7914, (foll. 50a-114a), (Rieu, Charles: Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum, 1888, pp. 285-286; 2), (Londra/İngiltere)*

Yazma bir mecmua içerisindedir. "Gül ü Nevruz", mecmuanın, 50a-114a yaprakları arasındadır. Laleli nüshasına göre daha güzel ve okunaklı bir hatla yazılmıştır. Harekesiz talik yazı özelliği göstermektedir. Bazı sayfalarda konuyla ilgili minyatürler vardır. Baştan sona tam olan nüshanın her bir sahifesinde 11 satır yer almaktadır. Konu başlıkları kırmızı mürekkeple ve Türkçe yazılmıştır. Yazmanın tek kusuru bazı sayfaların sonradan yanlış dikilmesinden kaynaklanan tertip hatasıdır. Yazmanın sonunda istinsah kaydı bulunmaktadır:

“*tükendi kitâb-ı gül ü nevrûz târih tokuz yüz on dörtde hicriyye-i nebeviyye*” (h. 914 / m. 1508).

3. *Budapest, Library of the Hungarian Academy of Sciences, (Magyar Tudományakademia Könyvtára, Keleti Gyűjtemény Török), Tör. O. 182; 8, (1b-54b), (Mikrofilm Arşiv No: A-B 2451/VII), (Budapeşte/Macaristan)*

Baştan sona tam olan bir başka nüshadır. Yazma, tek kitap halinde kahverengi mukavva bir cilt içindedir. Toplam 54 varak, 108 sahifeden oluşmaktadır (1b-54b). Sayfalar yer yer sararmış olsa da sağlamdır. Yazı oldukça güzel ve okunaklıdır. Harekesiz “talik” bir hatla kaleme alınmıştır. Her sayfada 12-13 satır yer almaktadır. Konu başlıkları Türkçedir ve kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Ne yazık ki yazmanın sonunda ketebe kaydı yoktur. Dolayısıyla yazmanın istinsah tarihi ve müstensihisi belli değildir. Yazma da minyatür yoktur. Dil, yazı çeşidi ve kâğıt yönüyle çok eski bir nüsha olduğunu söylemek zordur.

4. *Oxford Bodleian Library, No: 73, 2111 “MS. Bodley Or. 394”, (Ethe, Hermann: Catalogue of the Turkish, Hindustani and Pushtu Manuscripts in the Bodleian Library. Part II. Oxford 1930, 1194.) (Londra/İngiltere)*

Eksiği olmayan bir başka nüshadır. Yazma, tek kitap halindedir. Mukavva bir cilt içindedir. Toplam 125 varak, 250 sahifeden oluşmaktadır (1b-125a). Sayfalar sağlamdır. Yazı okunaklı olsa da usta bir hattatın elinden çıkmamış gibidir. Harekesiz “nestalik” yazı özelliği göstermektedir. Her sayfada 9 satır yer almaktadır. Diğer nüshalardan farklı olarak bu yazmada beyitteki mısralar yan yana değil alt alta yazılmıştır. Konu başlıkları Türkçedir. Yazmanın sonunda ketebe kaydı vardır: “*târih tokuz yüz toksan dörtde mübârek şevvâl ayının onuncı kün seşenbede niyâr oğlu bişi hâfız temâm kıldı*”. Dolayısıyla yazmanın istinsah tarihi ve müstensihisi bellidir: (h. 994 / m. 1586), (Niyar Oğlu Bişi Hafız), Yazma da minyatür bulunmamaktadır.

5. *Wien Staatsbibliothek, No. 649 (Iv - 47r), (Flügel, Gustav: Die Arabischen, Persischen und Türkischen Handschriften der Kaiserlich-Königlichen Hofbibliothek zu Wien. Vol I. Wien 1865 p. 614), (3 Bd., K.K. Hofund Staatstruckerei, Wien.), (Österreichische Nationalbibliothek, “Avusturya Milli Kütüphanesi”), (Viyana/Avusturya)*

Tam olan bir başka nüshadır. Yazma, tek kitap halinde kahverengi işlemeli deri bir cilt içindedir. Toplam 47 varak, 94 sahifeden oluşmaktadır (1b-47a). Sayfalar sağlamdır. Yazı oldukça güzel ve okunaklıdır. İlk sekiz sayfa nesih hatla ve harekeli yazılmıştır. Daha sonraki sayfalarda nesih hat devam etmiş ancak hareke kaldırılmıştır. Sadece konu başlıkları harekelenmiştir. Her sayfada 12-13 satır yer almaktadır. Sayfalar kırmızı çizgilerle cetvellenmiştir. Konu başlıkları Türkçedir, harekelidir ve kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Ne yazık ki bu yazmanın sonunda da ketebe kaydı bulunmamaktadır. Dolayısıyla yazmanın istinsah tarihi ve müstensihisi belli değildir. Yazmada minyatür yoktur. Dil, yazı çeşidi ve kâğıt yönüyle eski bir nüsha olduğunu söyleyebiliriz. Bu yazmanın en önemli tarafı, kitabın başında eserin Lutfi'ye ait olduğunun belirtilmiş olmasıdır: “*Kitâb-ı Gül ü Nevruz Lutfi*

Ustâz-ı Hazret-i Nevâyî” (Hazreti Nevayî’nin Üstadı Lutfî’nin Gül ü Nevruz Kitabı).

6. *Paris Bibliotheque Nationale Suppl, Turc. No. 998 (foll. 79a-112a) “DEV-1007-010800” = (Blochet, E.: Catalogue de manuscrits Turcs. Vol II. Paris 1913, pp. 123-124.) (Paris/Fransa)*

Eksik bir nüshadır. Toplam 32 varaktan oluşmaktadır. Yazma bir mecmua içerisindedir. “Gül ü Nevruz”, mecmuanın (79a-112a) yaprakları arasındadır. Gül ü Nevruz’dan önce “Seyfü’l-Mülûk” adlı eser yer almaktadır. Güzel ve okunaklı bir talik hatla yazılmıştır. Yazı harekesizdir. Bazı sayfalarda konuyla ilgili minyatürler vardır. Nüshanın her bir sahifesinde 13 satır yer almaktadır. Konu başlıkları kırmızı mürekkeple ve Türkçe yazılmıştır. Sayfalar cetvelle çizilmiştir. Yazmanın baştan 8 yaprağı yanlışlıkla daha sonraki sayfalara dikilmiştir. Yazmanın istinsah tarihi ve müstensihî belli değildir.

7. *İstanbul Millet Genel Kütüphanesi, Arapça, No. 86, (vr. 89-104, 119-124, 152-166) (İstanbul/Türkiye)*

Bu nüsha oldukça eksik bir nüshadır. Başka bir yazmanın derkenarlarına “Gül ü Nevruz”un bazı sayfaları yazılmıştır. Bu sayfalar da 5-6 varaktan ibarettir. Yazmanın müstensihî ve istinsah kaydı bulunmamaktadır.

Bu nüshaların haricinde çeşitli çalışmalarda “Gül ü Nevruz”un aşağıda belirttiğimiz kütüphanelerde nüshalarının bulunduğu bildirilmiştir. Ancak bu kütüphanelerde yaptığımız incelemeler neticesinde “Gül ü Nevruz”un herhangi bir nüshasına ulaşamadık. Yine de bir fikir vermesi açısından çeşitli kaynaklarda geçen bu kayıtları aşağıda veriyoruz:

1. *İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY. No. 2753 veya No: TY 5452 (İstanbul/Türkiye), (Bu yazma, Çağatay edebiyatından çeşitli şiirlerin yer aldığı önemli bir mecmuadır, ancak içinde Gül ü Nevruz’a rastlanmadı.)*

2. *Berlin Königlicher Bibliothek, (Pertsch, Wilhelm: Verzeichniss der Türkischen Handschriften der Königlicher Bibliothek zu Berlin, 1889, p. 292b). (A. Asher Und Co., Berlin-1889), (Berlin/Almanya), (Kütüphanenin katalog kayıtlarında Gül ü Nevruz’a rastlanmadı.)*

3. *Kazan Nüshası (Bu nüshanın varlığından “Abilov S.-Maksudova Zeyneb: Özbek Tili ve Edebiyatı” Sayı: 6 (1968), s. 39-41 adlı eserde bahsediliyor. Ancak nüshanın kayıt numarası yok. Kazan Devlet Kütüphanesinde yaptığımız araştırmalarda böyle bir nüshaya rastlayamadık.) (Kazan/Rusya)*

4. *Bursa Müze Kütüphanesi, No. 113/156, (Bursa/Türkiye), (Kütüphanenin katalog kayıtlarında Gül ü Nevruz’a rastlanmadı.)*

5. *Cambridge Nüshası (Nüshanın kaydı yok.), (Londra/İngiltere), (Böyle bir nüsha Cambridge kayıtlarında yok.)*

Eser Üzerinde Yapılan Çalışmalar:

Lutfi'nin Gül ü Nevruz'u Özbekistan'da Kiril harfleriyle birkaç kez yayımlanmıştır. Türkiye'de ise eser üzerinde bir mezuniyet tezi bir de yüksek lisans tezi yapılmıştır. Ancak bu çalışmalar yayımlanmamıştır. Bunun dışında eser üzerinde makale ve bildiri düzeyinde incelemeler de bulunmaktadır. Aşağıda tüm bu çalışmalar liste halinde sıralanmıştır:

- Leman DİNÇER, *Lutfi, "Kitab-ı Gül ü Nevruz" (Tenkitli Metin-Nüsha Farkları)*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mezuniyet Tezi, İstanbul 1970.
- Bayram ORAK, *Lutfi'nin Gül ü Nevruz'u Gramer İndeksi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1995.
- Ferenc Peter CSÍRKES, *"Lutfi and the Gül ü Nevruz"* Altaica Budapestinesa MMM II. Proceedings of the 45 th Permonent International Altaistik Conferense Budapest, June 23-28, 2002. Edited by Alice Sarkozi and Attila Rakos. Budapest Eöt vös Lorand Univ. 2003: 79-86.
- Adnan İNCE, *"Gül ü Nevruz Mesnevileri ve Sabir'in Eserinden Seçme Beyitler"*, Journal of Turkish Studies: Türklük Bilgisi Araştırmaları (TUBA), Hasibe Mazıoğlu Armağanı, Cilt: II, Sayı: 22, Harvard University, 1998, s. 103-131.
- Kemal ERASLAN, *"Çağatay Şiiri", Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Türk Dili Dergisi TDK Yay., Sayı: 415-416-417, s. 564-717.
- ÇIRAK, Ezgi, *"Çağatay Edebiyatı ve Mevlânâ Lutfi"*, *Evrensel Kültür*, Sayı: 223, 2010, s. 51-54.

Gül ü Nevruz'un Özbekistan Neşirleri:

- S. Dalimov, U. Dalimov, *Lutfi, Gül ve Nevruz*, Okıtuvcı Neşriyat, 2. Baskı, Taşkent, 1982.
- S. Erkinov, E. Fazilov, E. Ahmedxucayev, *Lutfi, Sensen Severim, (Gazeller, Rübailer, Kıt'alar, Tuyuğlar, Gül ve Nevruz Destanı)*, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, 1987.

Diğer Gül ü Nevruzlar:**a) İran Edebiyatında Gül ü Nevruzlar:**

Gül ü Nevruz isimli ilk telif eser, İranlı şair Celaleddin Tabib'e aittir.

- Celaleddin Tabib → *Gül ü Nevruz*, Eser mesnevi tarzında yazılmış toplam 1181 beyit. Vezni: *me fâ î lün / me fâ î lün / fe û lün*, Yazılış tarihi: m.1333. Eserin Nüshası: Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya Kitaplığı, No: 3857, (488b-511a)

İran edebiyatında Celal Tabib'den sonra Hacu-yı Kirmanî de bir Gül ü Nevruz mesnevisi yazmıştır.

- Hacu-yı Kirmanî → *Gül ü Nevruz*, Beyit sayısı: 3868, Yazılış tarihi: m.1341, Eserin nüshası: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, No: H.796, (118b-146a).

b) Türk Edebiyatında Gül ü Nevruzlar:

Türkçe yazılmış beş Gül ü Nevruz mesnevisi vardır. Bu eserlerin tamamı Celal Tabib'in *Gül ü Nevruz*'unun tercümesi niteliğindedir. Ancak bu eserlerin hepsi tercümeyle aşarak telif niteliği kazanmışlardır.

- Mevlana Lutfi → *Gül ü Nevruz*, Eser Çağatay Türkçesiyle yazılmış. 1242 beyit, Yazılış tarihi: m.1441 (Türk edebiyatında yazılan ilk Gül ü Nevruz budur. Yukarıda eserle ilgili tafsilatlı bilgi verilmiştir.)

Eserin Vezni: *me fâ i lün / me fâ i lün / fe ü lün*

- Muhibbî → *Gül ü Nevruz*, Anadolu sahasında yazılan eser, mesnevi tarzında ve aruzun *fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lün* kalıbıyla kaleme alınmıştır. Beyit sayısı: 7000, Yazılış Tarihi: m.1536. Eser üzerinde İbrahim Delice bir doktora çalışması yapmıştır. Eser Cemşid ü Hurşid'lerden de yararlanılarak genişletilmiştir. Ancak temelde Celal Tabib'in eseri vardır. Hatta İbrahim Delice, Muhibbî'nin bu eseri Lutfi'nin mesnevisini Anadolu Türkçesine dönüştürmekten başka bir şey değildir demektedir. (bkz. İbrahim DELİCE, *Niğdeli Muhibbi "Gül ü Nevruz" (İnceleme-Metin-Dizin) 2 Cilt*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ, 1995.)

- Abdî → *Gül ü Nevruz*, Anadolu sahasında yazılmıştır. Yazılış tarihi: m.1577. Eserin Tek Nüshası Manisa İl Halk Kütüphanesi Nu: 2714'de kayıtlıdır.

- Sabir Mehmet Parsa → *Gül ü Nevruz*, Anadolu sahasında yazılmıştır. Yazılış Tarihi: m.1648-1680, Beyit Sayısı: 882, Celal Tabib'in eserine an sadık tercümenin bu olduğu söylenmektedir. Eser üzerinde Süleyman Çaldak bir çalışma yapmıştır. (Süleyman ÇALDAK, *Sabir Parsa'nın Gül ü Nevruz'u*, Malatya, 2000.)

- Muidî → *Gül ü Nevruz*, Anadolu sahasında yazılmıştır. Yazılış tarihi: m.1535. (16. Yüzyıl şairlerinden Kalkandelenli Muidî'nin Gül ü Nevruz adlı bir mesnevisi olduğu çeşitli kaynaklarda belirtilmekle birlikte şimdiye dek metni ele geçmemiştir, ancak son yapılan araştırmalarla eserin bir nüshası tespit edilmiştir: Muîdî, *Gül ü Nevruz*, Avusturya Devlet Arşivi, No: 217. (bkz. Gülşah TAŞKIN, "Kalkandelenli Muidî'nin Gül ü Nevruz'u", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 12, İstanbul, 2014, s. 177-190.)

Sonuç:

Orta Asya Türk Klasik Edebiyatının kurucularından kabul edilen XV. yüzyıl büyük Çağatay şairi Mevlana Lutfi'nin, meşhur Fars şair Celaleddin Tabib'den serbest tercüme yoluyla Türkçeye kazandırdığı "*Gül ü Nevruz*" adlı Türkçe mesnevisi gerek Türk dil tarihi açısından gerekse Türk edebiyatı açısından çok kıymetli bir eserdir. Eser yazıldığı günden itibaren sevilerek okunmuş ve kendinden sonra yazılan "*Gül ü Nevruz*"lara kaynaklık etmiştir. "*Gül ü Nevruz*"un değişik kaynaklarda 10'un üzerinde nüshasının bulunduğu belirtilmiş olsa da biz şu ana kadar eserin 7 farklı yazma nüshasına ulaşabildik. Bu nüshaların şu an fotokopileri veya CD'leri elimizde mevcuttur. Eseri tüm bu nüshalar ışığında yakın zamanda yayımlamayı planlamaktayız. Yapacağımız yayında eserin karşılaştırmalı çeviriyazılı metnin haricinde Türkiye Türkçesine aktarması, geniş bir dil inceleme kısmı ve işlevsel/sözlüksel dizini de yer alacaktır. Ayrıca Lutfi'nin "*Gül ü Nevruz*"unun İran ve Türk edebiyatlarındaki diğer "*Gül ü Nevruz*"larla

mukayeselenendirilmesi de yapılacaktır. Böylece eserin tüm yönleriyle gün yüzüne çıkarılarak günümüz okuyucularının hizmetine sunulması hedeflenmektedir.

Kaynakça:

- ARGUNŞAH, Mustafa, *Tarihî Türk Lehçeleri Çağatay Türkçesi*, Kesit Yay., 2. Baskı, İstanbul, 2014.
- BARUTÇU ÖZÖNDER, Fatma Sema, *Ali Şir Nevayi, Muhâkemetü'l-Lügatayn*, TDK Yay., Ankara, 1996.
- BİRNBaum, Eleazar, “Çağatay Şairi Lutfî (Hayatı ve Eserleri)”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt: 26, İstanbul, 1993, s.189-193.
- CSİRKES, Ferenc Peter, “*Lutfî and the Gül ü Nevruz*” Altaica Budapestenses MMM II. Proceedings of the 45 th Permonent International Altaistik Conferense Budapest, June 23-28, 2002. Edited by Alice Sarkozi and Attila Rakos. Budapest Eöt vös Lorand Univ. 2003: 79-86.
- ÇALDAK, Süleyman, *Sabir Parsa'nın Gül ü Nevruz'u*, Malatya, 2000.
- ÇIRAK, Ezgi, “Çağatay Edebiyatı ve Mevlânâ Lutfî”, *Evrensel Kültür*, Sayı: 223, 2010, s. 51-54.
- DALİMOV, S., DALİMOV, U., *Lutfî, Gül ve Nevruz*, Okıtuvçı Neşriyat, 2. Baskı, Taşkent, 1982.
- DELİCE, İbrahim, *Niğdeli Muhibbi “Gül ü Nevruz” (İnceleme-Metin-Dizin) 2 Cilt*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ, 1995.
- DİNÇER, Leman, *Lutfî, “Kitab-ı Gül ü Nevruz” (Tenkitli Metin-Nüsha Farkları)*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mezuniyet Tezi, İstanbul, 1970.
- ECKMANN, Janos, *Çağatayca El Kitabı*, (Çev. Günay Karaağaç), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., No: 3412, İstanbul, 1988.
- ECKMANN, Janos, *Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*, (Haz. Osman Fikri Sertkaya), TDK Yay., Ankara, 1996.
- ERASLAN, Kemal, “Çağatay Edebiyatı”, *İslam Ansiklopedisi*, TDV Yay., Cilt: 8, s. 168-176.
- ERASLAN, Kemal, “Çağatay Şiiri”, *Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Türk Dili Dergisi, TDK Yay., Sayı: 415-416-417, s. 564-717.
- ERASLAN, Kemal, *Ali Şir Nevayi, Mecâlisü'n-Nefâis*, TDK Yay., Ankara, 2001.
- ERKİNOV, S., FAZİLOV, E., AHMEDXOCAYEV, E., *Lutfî, Sensen Severim, (Gazeller, Rübailer, Kıt'alar, Tuğuğlar, Gül ve Nevruz Destanı)*, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, 1987.
- HOFMANN, H. F., *Turkish Literature a Bio-Bibliographical Survey*, 6 Cilt, Utrecht, 1969.
- İNCE, Adnan, “Gül ü Nevruz Mesnevileri ve Sabir'in Eserinden Seçme Beyitler”, *Journal of Turkish Studies: Türklük Bilgisi Araştırmaları (TUBA)*, Hasibe Mazioğlu Armağanı, Cilt: II, Volume 22, Harvard University, 1998, s.103-131.
- İNCE, Adnan, *Cem Sultan, Cemşid ü Hurşid*, TDK Yay., Ankara, 2000;
- KAÇALİN, Mustafa Sinan, *Niyazi, Nevayi'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar*, TDK Yayınları, Ankara, 2011.

- KARAAĞAÇ, Günay, *Lutfi Divanı (Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, TDK Yayınları, Ankara, 1997.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad, “Çağatay Edebiyatı”, *İslam Ansiklopedisi*, MEB Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1988, Cilt: 3, s. 270-323.
- LUGAL, Necati, *Tezkire-i Devletşah*, 2 Cilt, MEB Yay., İstanbul, 1997.
- ORAK, Bayram, *Lutfi'nin Gül ü Nevruz'u Gramer İndeksi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1995.
- ÖLMEZ, Zühal, “Çağatay Edebiyatı ve Çağatay Edebiyatı Üzerine Araştırmalar”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 9, s.173-220.
- TAŞKIN, Gülşah, “Kalkandelenli Mu'îdî'nin Gül ü Nevruz'u”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 12, İstanbul, 2014, s. 177-190.
- TERES, Ersin, *Çağatay Türkçesi, Dilbilgisi ve Metin Çalışmaları*, Sürat Üniversite Yayınları, İstanbul, 2013.
- ÜNVER, İsmail, “Mesnevi”, *Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, *Türk Dili Dergisi*, TDK Yayınları, Sayı: 415-417, s. 430-563.
- VURAL, Hanifi, SOLMAZ, Ali Osman, KARAATLI, Recep, *Çağatay Türkçesi*, Taşhan Kitap Yayıncılık, 2. Baskı, Tokat, 2010.